

TECHNOLOGIJOS

KOMPETENCIJŲ UGDYMO PAVYZDŽIAI

UGDYMO PLĖTOTĖS CENTRAS
Eglė Vaivadienė

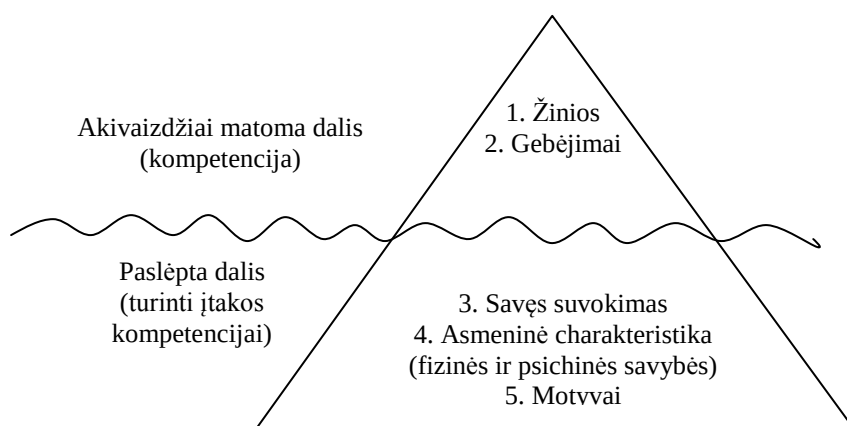
6. Asmeninės kompetencijos ugdymas

Kompetencija – sugebėjimas atlikti pateiktas užduotis realioje ar imitacinėje situacijoje. Vieni svarbiausių kriterijų vertinant konkretaus mokinio darbą ir pasiekimus yra sąžiningumas, atsakingumas, kruopštumas, tikslumas, savarankiškumas, kūrybiškumas, gebėjimas dirbti komandoje. Pakankama motyvacija ir teigiamas nusiteikimas skatina mokinius būti kruopščius, stropius, savarankiškus ir atsakingus, atlikti užduotis rūpestingai ir atidžiai.

Kruopštumas – gebėjimas stropiai, rūpestingai atlikti darbą. Ši savybė nėra prigimtinė, ji kinta, tačiau ilgai kryptingai dirbant ją galima išugdyti.

Savarankiškumo ugdymas yra nemenkas iššūkis visiems ugdymo proceso dalyviams. Prasmingo, kūrybingo ir socialiai kryptingo dalyvavimo visuomeniniame gyvenime ir asmeninių tikslų siekiantis asmuo turi būti savarankiškas.

Atsakomybė ir atsakingumas – reakcija į situaciją. Laikyti žmogų atsakingu už savo poelgius reiškia tikėtis, kad jis sugebės paaiškinti, kodėl vienaip ar kitaip pasielgė. Atsakomybė reiškia, kad veikiančio asmens motyvacija yra protinga ir pagrįsta. 1 pav. pavaizduoti kompetencijai įtakos turintys veiksniai:

1 pav. Kompetencijos „ledkalnio“ modelis

ASMENINĖ KOMPETENCIJA – pasitikėjimas savimi, gebėjimas spręsti gyvenimiškas problemas.

Nuostatos

- teigiamai vertinti save, pasitikėti savo jėgomis, tikėti, kad gali sėkmingai ką nors padaryti;
- vertinti sveikatą kaip kūno, jausmų ir dvasios darną;
- siekti tarpusavio supratimo;
- nusiteikti kompromisams;
- siekti būti dvasiškai ir fiziškai sveikam, ištvermingam;
- vengti ir netoleruoti žalingų įpročių;
- saugoti ir kurti sveiką ir saugią aplinką, saugiai elgtis.

Gebėjimai

- susivokti savo emocijų pasaulyje ir kontroliuoti jų išraišką, tinkamai reaguoti į kito asmens emocijas;
- numatyti, kas trukdo ir kas galėtų padėti augti sveikam ir stipriam;
- sveikai gyventi (laikytis asmens higienos, tinkamai maitintis, aktyviai judėti ir veikti, ilsėtis, mokėti nusiraminti, vengti susižalojimų ir traumų);
- analizuoti, dalytis mintimis, išsakyti nuomonę apie savo jausmus, sveikatos būklę, jos saugojimo ir stiprinimo būdus;
- atsiradus emociniam ar fiziniam diskomfortui, iškilus pavojams kreiptis pagalvos.

Žinios ir supratimas

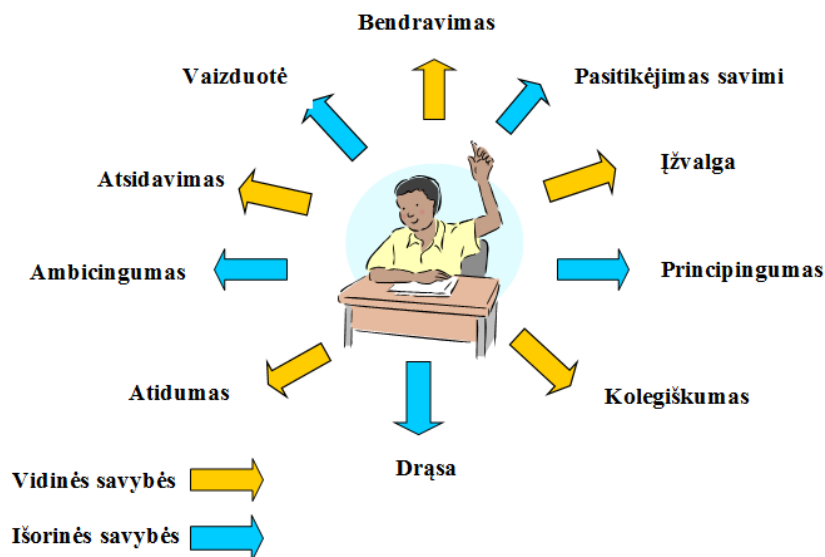
- supranta, kad žmogaus kūnas yra darniai veikianti sistema, kuria būtina rūpintis;
- išmano savo sugebėjimus, fizines ir emocines savybes;
- suvokia savo emocinę būseną: ką ir kodėl jaučia;
- žino, kur gali tykoti pavojai, kaip jų išvengti ir kur kreiptis pagalbos;
- žino, kaip reikia elgtis ir gyventi, kad būtų sveikas.

Ugdant asmeninę kompetenciją siekiama, kad mokiniai:

- suvoktų save kaip laisvus, atsakingus asmenis ir apmąstytų savo tapatybę;
- adekvačiai vertintų asmenines savybes, pasitikėdami savimi jas tobulintų;
- apmąstytų gyvenimo prasmę, keltų tikslus, garbingai, sąžiningai, kryptingai ir atkakliai jų siektų;
- suprastų, valdytų ir tinkamai reikštų savo emocijas ir jausmus;
- vadovautųsi visuotinai priimtomis moralės nuostatomis ir numatydami savo veiksmų padarinius elgtųsi atsakingai;
- rūpintųsi sveikata ir brangintų gyvybę, saugiai elgtųsi, vengtų žalingų įpročių, rizikos atveju ieškotų pagalbos;
- pozityviai mąstytų, priimtų gyvenimo iššūkius ir pokyčius, numatytų pasirinkimo galimybes, gebėtų įveikti sunkumus.

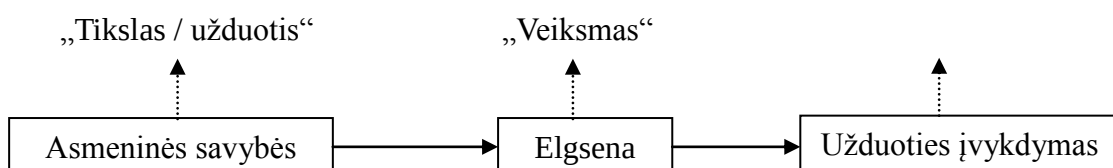
Šaltinis: <http://mokovas.files.wordpress.com/2010/12/vidurinio-ugdymo-bendrosios-programos-bendruju-kompetenciju-ugdymas.pdf>.

Siekiant sėkmingai ugdyti asmeninę kompetenciją mokyti reikia atsižvelgiant į individualias mokinių savybes:

2 pav. Vidinės ir išorinės savybės

Asmeninėmis savybėmis paremtas mokymas(is):

3 pav. Asmeninėmis savybėmis paremtas mokymas

Ugdant mokinių asmeninę ir socialinę kompetenciją svarbūs keturi dalykai – teigiami tarpusavio santykiai, motyvuojanti aplinka, socialinės ir emocinės mokymo(si) strategijos taikymas, intensyvus individualizavimas, dėmesys asmenybei.

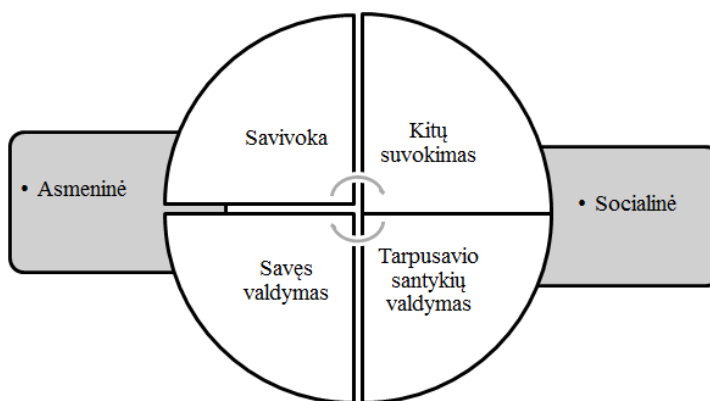
Anot Karlo Rodžerso, asmeninę kompetenciją parodo įsivaizduojamo ir realaus „aš“ dermė. Jei idealusis „aš“ (koku žmogus save įsivaizduoja) labai skiriasi nuo realiojo (tokio, koks žmogus yra kitų akimis), asmuo jaučia psichologinį diskomfortą ir nepasitenkinimą savimi, nerimą. Esant dermei, žmogus jaučiasi gerai ir prasmingai. Įsivaizduojamas „aš“ – tai asmens manymas apie save, kuriame galima išskirti du aspektus:

- žinias apie save,
- savo vertės suvokimą.

Žinios apie save – žinojimas, kas man būdinga, kokie yra mano asmenybės bruožai, į kuri įeina:

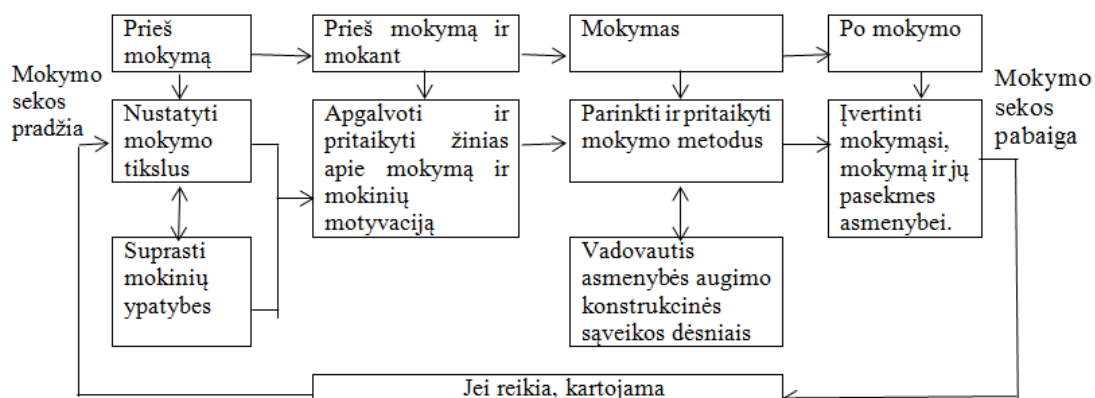
- požiūris į savo išvaizdą,
- savo emocionalumo įvertinimas,
- sprendimai apie moralines savybes,
- požiūris į savo intelektą ir gebėjimus,
- informacija apie socialinius vaidmenis (lytį, amžių, profesiją).

Savęs pažinimą arba savirealizaciją lemia asmenybės aktyvumas. Tai, kaip asmuo vertina save, matyti iš visų jo poelgių, kuriuos iš dalies nulemia socialinė aplinka (asmeninės ir socialinės kompetencijos ryšys pavaizduotas 4 pav.).

4 pav. Asmeninės ir socialinės kompetencijos ryšys.

Vaikams reikia suaugusių asmenų dėmesio, supratimo. Reikėtų kiekvieną vaiką priimti tokį, koks jis yra, nevertinti jo. Reikia žinoti, kad paneigti išgyvenimai lieka pasąmonėje ir veikia žmogaus elgesį. Į aplinkos veiksnius reaguojama pagal tai, kiek jie prieštarauja ar patvirtina, paauskština ar pažemina savęs vertinimą. Priklausomai nuo savęs vertinimo, tie patys aplinkos veiksniai skirtingų žmonių gali būti suprantami skirtingai. Savęs vertinimas nustato tam tikrą pusiausvyrą tarp išorinių veiksnių, vidinės asmenybės būsenos ir jos elgesio formų. Svarbiausi mokytojo uždaviniai siekiant palengvinti mokinio mokymąsi ir prisidėti ugdant jo asmenybę pavaizduoti 1 scheme:

1 schema. Mokymosi modelis (pagal N. Gage ir D. Berliner)¹

Prie asmeninės kompetencijos ugdymo prisidedama, kai²:

- dirbama su tekstais ir informacija apie lyderius, iškeliančiais laisvės, žmoniškumo, tolerancijos vertybes;
- skaitomi ir analizuojami filosofiniai, literatūriniai tekstai, nagrinėjami gyvenimo prasmės, atsakomybės, sąžinės, moralės ir kiti klausimai;
- dirbama su informacija apie sveiką gyvenseną ir jos svarbą sėkmingam gyvenimui;
- pateikiama informacija apie emocijas, jų poveikį elgesiui;
- skaitomi ir analizuojami pasakojimai apie pozityvaus mąstymo įtaką gyvenimo kokybei, atsparumą nesėkmėms, būdus tapti atspariems ir panašios kasdienio gyvenimo istorijos;
- pateikiama užduočių, skatinančių analizuoti savo elgesį, nuostatas, tikslus, charakterio ypatybes;
- pateikiama užduočių, skatinančių susieti asmenines savybes su tikslais;
- pateikiama užduočių, skatinančių analizuoti ir konstruktyviai spręsti konfliktus, valdyti destruktivų elgesį, nurodoma informacija, į ką prireikus kreiptis pagalbos ir kaip ją teikti;
- pateikiama užduočių, skatinančių elgtis atsakingai ir apmastyti savo veiksmų pasekmes;
- kuriami vertinimo kriterijai, taikomi elgesio, sąžiningumo, atsakingumo ir kitiems asmeninės kompetencijos raidos aspektams įvertinti;
- užduodama klausimų, kokias emocijas mokiniui kelia vienokia ar kitokia veikla;
- pateikiama savianalizės klausimų.

1 lentelėje pateikiami veiksniai, darantys įtaką mokymosi sėkmei, jų ypatybės bei rekomendacijos mokytojams.

VEIKSNIAI	YPATYBĖS	PASTABOS
Savirealizacijos poreikis	Mokiniai linkę teikti pirmenybę toms užduotims ir veikloms, kurios suteikia galimybę panaudoti savo įgūdžius bei gebėjimus, siūlo kūrybinę ir sprendimų laisvę bei grįžtamąjį ryšį – pasidalijimą tuo, kaip sekasi.	Svarbu laiku pastebėti ir įvertinti mokinio tobulėjimą. Užduotys ir veiklos, teikiančios per mažai iššūkių, kelia nuobodulį, tačiau per daug iššūkių gali sukelti nerimą ir nesėkmės baimę.
Teisingas atlygis	Vertinimo sistema turi būti teisinga, nedviprasmiška, su aiškiais iš anksto įvardytais sutartiniais kriterijais,	Mokiniai nori gauti „atlyginimą“, priklausantį nuo jų indėlio ar rezultato. Jie nori kontroliuoti situaciją ir jaučia

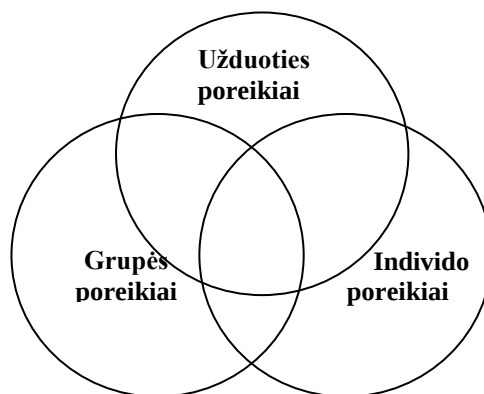
¹ Giedrė Butkienė, Albina Kepalaitė. *Mokymasis ir asmenybės brendimas ir pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams*. Vilnius: Margi raštai, 1996, p. 89.

² Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos. Parengė projekto dalyviai. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2010.

	atitinkanti besimokančiųjų lūkesčius.	stimulą siekti daugiau, kuo aukštesnių rezultatų.
Geranoriška atmosfera	Draugiška, supratinga klasė (mokinių kolektyvas) – pasitenkinimą mokymusi stiprinantis veiksnys. Labai svarbus ir santykis su mokytoju.	Mokytojo pagyrimas už gerai atliktą darbą, mokinio nuomonės išklausymas, draugiškumas, asmeninis susidomėjimas mokiniu lemia geresnę mokinių savijautą pamokoje.

1 lentelė. Veiksniai, lemiantys pasitenkinimą mokymosi veikla

Analizuojant 1 lentelėje įvardytus veiksnys, turinčius įtakos mokinių pasitenkinimui mokymosi veikla, matyti, kad svabiausias veiksnys – geranoriška atmosfera, kurioje vyrauja teisingumas ir atvirumas, užduočių rengimas atsižvelgiant į individualius kiekvieno mokinio ir visos grupės poreikius, susijusius su užduotimi (5 pav.).

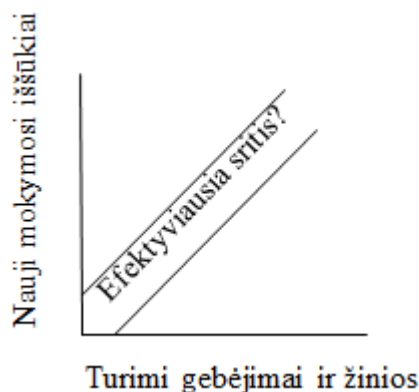
5 pav. Poreikių derinimas

Mokytojo meistriškumas – parengti užduotis atsižvelgiant į individo, grupės poreikius.

6.1. Asmeninės kompetencijos ugdymo pavyzdžiai

Ugdant asmeninę kompetenciją mokiniams turi būti sukurtos tokios mokymosi aplinkos, kurios skatintų mokymąsi tyrinėjant, padėtų atrasti ir atskleisti, suprasti save. Siekiant ugdyti pozityviai mąstantį, sąžiningą, mokantį įveikti sunkumus ir atsakingą jauną žmogų, būtina paruošti ne vien aplinką, bet ir tinkamus mokymo(si) metodus, skatinančius kiekvieną pažinti savo asmenines savybes, padedančius protingai siekti užsibrėžto tikslo, ugdyti gyvenimiškus įgūdžius, padedančius tinkamai elgtis kasdieniame gyvenime, priimti teisingus sprendimus ir spręsti problemas, sveikai gyventi, kūrybiškai ir kritiškai mąstyti, bendrauti su kitais individais ir visuomene, pažinti save, būti empatiškiems, valdyti emocijas ir įveikti stresą³. Mokytojas turi būti atidus, jautrus, lankstus, spontaniškas ir lakios vaizduotės. Jei mokiniui iškeliamas per sunkus uždavinys, rizika gali paskatinti jį trauktis. Jei uždavinys, priešingai, yra per menkas, apninka nuobodulys ir noras veikti ką kita. Jei vaikai iš viso nemato mokytojo suplanuotos veiklos prasmės ir tikslo, vargu, ar pasieks kokių rezultatų, nepaisant gerų ketinimų ir atidaus planavimo.

³ *Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas*. Metodinė medžiaga pedagogams, psichologams, socialiniams pedagogams, socialiniams darbuotojams ir kitiems specialistams, dirbantiems su vaikais ir paaugliais. Vilnius: Narkotikų kontrolės departamentas prie LRV, 2009. Prieiga internete: http://www.ntakd.lt/files/informacine_medzega/7-Vaiku_igudziai.pdf.

6 pav. Naujų mokymosi uždavinių bei turimų gebėjimų, žinių ir supratimo santykis

Keliant mokymosi uždavinius reikia remtis mokinių gebėjimais, žiniomis ir supratimu, tačiau ne dubliuoti juos, o kelti naujus iššūkius.

Katherine Paterson pataria atsižvelgti į tris veiksnius, padedančius patraukti mokinių dėmesį:

1. *Mokyti*: ugdyti mokėjimą veikti, vadovauti, parodyti pavyzdžiu, siekti, kad taptų žinoma ir suprantama.

2. *Vaidinti*: atlikti tam tikrą funkciją, sukelti įspūdį, dramatiškai pateikti.

3. *Linksminti*: nukreipti, nuteikti ar įtraukti mokinius taip, kad jiems tai patiktų ir būtų įsimintina (K. Paterson, 2002).

Tarpasmeniniai metodai (abipusis mokymasis, sprendimų priėmimas, mozaika, bendras ratas ir kt.) padeda mokiniams atrasti asmeninį ryšį su ugdymo programa ir vieniems su kitais. **Saviraiškos metodai** (induktyvusis mokymasis, raiška metaforomis, dėsniumų ieškojimas, vaizduotės lavinimas ir kt.) ugdo mokinių vaizduotę ir kūrybiškumą. Kuriami arba pateikiami vaizdai, metaforos, dėsniumai ir klausimai, kurių pradžia „kas, jeigu..., kas įrodo, kad..., ar galima padaryti kitaip...?“ ugdo originalumo ir individualumo siekį. **Meistriškumo metodai** (sunkumo lygiai, tiesioginis mokymas ir kt.) ugdo mokinių gebėjimą įsiminti, apibendrinti, pritaikyti. **Suvokimo metodai** (palyginimas ir sugretinimas, skaitymas ieškant prasmės ir kt.) ugdo savitą požiūrį, gebėjimą pasitelkti argumentus ir logiką.

Ugdant asmeninę kompetenciją praverčia mokymosi klasėje strategijos:

Klausimų pateikimas	Užduoties tikslų ir parametrų apibrėžimas, auditorijos nustatymas, užduoties susiejimas su ankstesne veikla
Planavimas	Taktikos pasirinkimas ir laiko planavimas, užduoties išskaidymas į sudedamąsias dalis, būtinų gebėjimų užduočiai atlikti įvardijimas
Stebėsena	Nuolatinės pastangos priderinti veiksmus, sprendimus ir atradimus prie pradinių tikslų
Tikrinimas	Išankstinių rezultatų vertinimas
Patikslinimas	Naujo plano rengimas arba patikslintų tikslų formulavimas
Savikontrolė	Galutinių rezultatų ir užduoties atlikimo įvertinimas

2 lentelė. Mokymosi klasėje strategijos

„Norų-nenorų“ metodas. Ugdant gyvenimiškus įgūdžius labai svarbu, kad temos, kuriomis bus kalbama pamokose, būtų įdomios mokiniams. Jeigu mokytojas mato, kad „minčių lietaus“, „blyksnio“ ar kitais metodais jam nepavyko išsiaiškinti mokinių lūkesčių, kad mokiniai vangiai dalyvauja pokalbiuose, diskusijose, jis gali pasinaudoti „norų-nenorų“ metodu. Pav., pamokose apie tekstilę ar konstrukcines medžiagas pradedant temą „aksesuarai“ kiekvieno mokinio prašoma parašyti, kokiomis medžiagomis, technologijomis jis norėtų dirbti, kokią aksesuarą sukurti, kokių užsiėmimų formų pageidautų ir kuo konkrečiau nurodyti, kokių technologijų jis nenorėtų liesti.

Baigę individualiai formuluoti savo norus ir nenorus, mokiniai (atsižvelgiant į interesus) suskirstomi grupelėmis ir bendrai (raštu) formuluoja savo norus ir nenorus, kuria darbo projektą. Vėliau kiekviena grupelė išrenka po atstovą, kuris visą klasę supažindina su kolektyviniais grupelės pageidavimais. Išklačius visus, galima aptarti bendras temas ir norus, galinčius sudaryti bendro darbo pagrindą. Jeigu buvo pareikšta tokių pageidavimų, kurių mokytojas negali patenkinti, būtina kartu aptarti, kaip tuos norus galima įgyvendinti.

Ugdomos kompetencijos

- *Asmeninė*: pažįsta save ir remiasi savo stipriosiomis savybėmis.
- *Iniciatyvumo ir kūrybingumo*: kuria naujas idėjas, pritaiko patirtį naujose situacijose.
- *Pažinimo*: išskiria esminius dalykus.
- *Socialinė*: pozityviai bendrauja.
- *Komunikavimo*: bendrauja atsižvelgdamas į temą, tikslą, adresatą ir situaciją.

Stebėjimo metodas. Šis metodas padeda ugdyti asmeninę kompetenciją, ją vertinti ir analizuoti. Sukuriamos tokios situacijos, kurių tikslas – sudaryti kiekvienam galimybes išmokyti pažinti save, kartu mokantis pažinti kitus.

Mokytojas gali skirti stebėtojus, kurie, stebėdami ir fiksuodami grupelių darbą, turėtų atkreipti dėmesį į bendravimo (taip pat ir nežodinio) ir sprendimų priėmimo ypatumus.

Nurodymai stebėtojams:

1. Vertinant mokinių bendravimą, būtina atkreipti dėmesį į grupės sandarą (ar joje yra lyderių, ar ši situacija keičiasi); į kūno padėtį (kaip mokiniai sėdi: pasilenkę, išsitiesę, sukryžiaavę rankas, rankas iškėlę virš galvos, atsukę nugaras); į judesius (ar sėdi ramiai, ar vaikšto, nenustygsta vietoje); į akis (kas į ką žiūri, kas stengiasi nežiūrėti į kitus); į būdus dėmesiui atkreipti; paramos išraišką; individualizmo apraiškas (ar grupėje esama žmonių, kurie norėtų užduotį atlikti patys, be grupės pagalbos).

2. Norėdamas išsiaiškinti bendravimo modelio ypatumus, stebėtojas turi įvertinti visą grupelės veiklą: kurie mokiniai kalba daug, kurie mažai, kurie apskritai tyli; ar jie dirba poromis; kas su kuo kalba; ar klauso vieni kitų; ar pastebima kokių nors kalbėjimo pokyčių (gal daug kalbėjusieji tampa ramesni ar ramesnieji guviau įsitraukia į diskusiją); kaip elgiamasi su pasyviaisiais (ar jie ignoruojami, ar stengiamasi ir juos įtraukti į pokalbį).

3. Vertindamas sprendimų priėmimo grupelėje specifiką, stebėtojas turi atkreipti dėmesį į šiuos ypatumus: kas siūlo sprendimus (ar vienas mokinytis, ar grupelės branduolys, aktyviausiai dalyvavęs diskusijoje); ar į visus pasiūlymus ir sprendimus kreipiamas dėmesys; ar priimant sprendimus atsižvelgiama į visų nuomonę; ar priėmus sprendimą pastebimas grupelės skilimas (jei taip, tai kokie santykiai klostosi tarp sprendimą palaikiusiųjų ir prieštaravusiųjų).

Ugdomos kompetencijos

- *Asmeninė*: pažįsta save ir remiasi savo stipriosiomis savybėmis, valdo emocijas bei jausmus.
- *Iniciatyvumo ir kūrybingumo*: aktyviai ir kūrybiškai veikia įgyvendinant idėją, pritaiko patirtį naujose situacijose.
- *Pažinimo*: išskiria esminius dalykus.
- *Socialinė*: atsakingai veikia siekdamas bendrų tikslų, pozityviai bendrauja.
- *Komunikavimo*: yra empatiškas, randa informaciją, ją atrenka, apibendrina ir perteikia kitiems, bendrauja atsižvelgdamas į temą, tikslą, adresatą ir situaciją.

Abipusio mokymosi metodas. Geriausias būdas išmokyti pačiam – mokyti kitus. Dalyviai suskirstomi nedidelėmis grupelėmis po 4–5 (kuo grupelės mažesnės, tuo produktyviau dirbama). Visiems dalyviams išdalijamos to paties teksto kopijos (pvz., nagrinėjant temą „Lietuvių tautinis drabužis“ mokiniams pateikiamas tekstas [*Lietuvių tautinių drabužių regioniniai ypatumai*](#)). Paeiliui imdamiesi mokytojo vaidmens, mokiniai privalo atlikti penkias užduotis. Perskaitęs teksto pastraipą (paprastai tyliai), mokinys, vaidinantis mokytoją:

- 1) apibendrina, kas buvo perskaityta;
- 2) grupelės nariams pateikia klausimą iš teksto;
- 3) išaiškina neaiškias vietas;
- 4) įspėja, apie ką bus kita pastraipa;
- 5) pasiūlo perskaityti kitą pastraipą.

Ugdomos kompetencijos

- *Asmeninė:* valdo emocijas bei jausmus.
- *Socialinė:* atsakingai veikia siekdamas bendrų tikslų, pozityviai bendrauja.
- *Komunikavimo:* randa informaciją, ją atrenka, apibendrina ir perteikia kitiems.
- *Mokėjimo mokytis:* išaiškina neaiškias vietas, apibendrina, vertina kitų darbą.

Aktyvaus klausymosi metodas. Naudojamas siekiant, kad mokiniai mąstyti ir kalbėtusi tarpusavyje. Keičiantis nuomonėmis įgyjama kolektyvinės išminties, mokomasi išraiškingai kalbėti, gaunamas platesnis kontekstas savoms idėjoms pritaikyti. Skatinant įsigilinti tiek į save, tiek į tai, kas dėstoma, ugdomas kritiškas mąstymas. Labai svarbu paskatinti mokinius kelti klausimus ir mėginti į juos patiems atsakyti. Pamokose privalu užduoti įvairių tipų klausimų, pvz.: perteikimo (mokiniai turi suprasti informaciją ir perteikti ją savais žodžiais), interpretavimo (skatina teorinį mąstymą, kad atsakytų, būtina suvokti ryšius tarp idėjų, faktų ir vertybių), sintezės (skatina kūrybiškumą, remtis patirtimi ir teorinėmis žiniomis), vertinimo (skatina moksleivius įvertinti informaciją ir savo elgesį, ne tik padeda suprasti naują medžiagą, bet ir integruoja ją į pažiūrų sistemą).

Ugdomos kompetencijos

- *Asmeninė:* valdo savo emocijas ir jausmus, pažįsta save ir remiasi savo stipriosiomis savybėmis.
- *Socialinė:* pateikia apgalvotus klausimus, išgirsta kitų nuomones.
- *Komunikavimo:* randa informacijos, ją atrenka, apibendrina ir išraiškingai perteikia kitiems.
- *Mokėjimo mokytis:* išaiškina neaiškias vietas, remiasi patirtimi, apibendrina, vertina kitų darbą.

Sąvokų žemėlapis metodas. Mokiniai braižo ką išmoko (minčių žemėlapi, lentelę ir pan.), pavaizduodami kaip tai, jų nuomone, susiję. Ši schema rodo, kaip vaikai supranta idėjas, sąvokas ir žinias, kurias įgijo ir kuriomis naudojosi mokydamiis konkrečias temas.

Sąvokų žemėlapis pradedamas sudaryti išvardijant dalyko arba temos aspektus (7 pav.). Vaikai vaizduoja įvairių dalykų ryšius, paaiškindami, kaip tas sąsajas supranta. Iš to akivaizdžiai matyti, ką jie suprato, o ko ne. Paskui mokytojas su vaikais gali pasikalbėti apie jų brėžinius. Galima paprašyti, kad vaikai apžvelgtų per pamoką išmokus dalykus ir visus juos surašytų nedideliuose popieriaus lapeliuose. Lapelius galima sudėti ant didesnio lapo ir dėti iš vienos vietos į kitą, kol galiausiai iš jų išsidėstymo tvarkos bus galima spręsti, kaip vaikai suvokia įvairių konkrečios temos aspektų santykius. Paskui popieriaus lapelius galima priklijuoti prie lapo ir

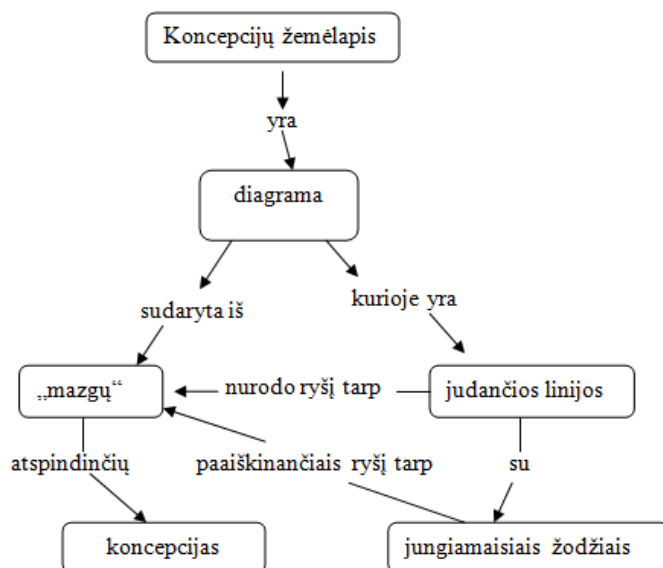
nubrėžti tarp jų sąsają linijas. Ant kiekvienos linijos patartina užrašyti kelis santykius įvardijančius žodžius. Sąvokų žemėlapius galima susieti su mokytojo planais ir atitinkamais mokymosi tikslais.

Pavyzdžiui, pamokoje tema „Lietuvių tautinis kostiumas“ mokiniams pateikiama užduotis remiantis informacijos šaltiniais aprašyti bei iliustruoti tautinio kostiumo skirtinguose Lietuvos regionuose panašumus ir skirtumus, sudaryti kostiumo dalių ir jų aksesuarų pavadinimų žodynėlį.

7 pav. Temos aspektai sąvokų žemėlapiui

Panašus metodas – koncepcijų žemėlapių sudarymas.

8 pav. Koncepcijų žemėlapių pavyzdys⁴

„Tinklo nėrimo“ metodas. Lapo viduryje užrašius žodį ar frazę, aplink „neriamas tinklas“: rašoma viskas, kas su tuo žodžiu ar fraze asocijuojasi. Vėliau ieškoma asociacijų ryšių. Tinklus braižyti galima individualiai, poromis ar grupėmis. Pabaigus darbą prašoma nurodyti vietas, kur trūksta informacijos, o prie neaiškių vietų galima padėti klausukus.

Skaitydami su tema susijusį tekstą (pvz., [Lietuvių tautinių drabužių regioniniai ypatumai](#)) mokiniai turi atkreipti dėmesį į tai, kokia jų turėta informacija pasitvirtino, kokia buvo klaidinga, atsako į iškilius klausimus, pasižymi įdomius dalykus, apie kuriuos nebuvo pagalvoję. Sudarydami sąvokų žemėlapią jie pirmiausia įrašo tai, ką žino patys, vėliau papildo informaciją, išgirsta iš klasės draugų, dar vėliau, individualiai skaitydami pateiktą tekstą, informaciją tikrina, pildo. Bendradarbiaudami grupėje ar su suolo draugais mokiniai ieško asociacijų ir ryšių, panašumų ir skirtumų, būdingų skirtingų Lietuvos regionų tautiniams kostiumams.

Sąvokų, minčių žemėlapiams sudaryti, „tinklo nėrimo“ metodui taikyti gausu internetinių įrankių, pvz., [Xmind](#), [Mindjet](#), [MindManager](#), [Edraw](#) ir kitų.

⁴ <http://www.ir.mb.vu.lt/temos-suvokimas>.

Proto mankštos metodas. Mokinių pora tarpusavyje įvardija, ką žino (mano žiną) duotąja tema. Galima kelti klausimus. Šiai veiklai paprastai skiriama apie penkias minutes. Metodas naudingas mokiniams, nelinkusiems dalytis savo mintimis su didele grupe, be to, bendraujant poromis, vienu metu gali kalbėti gerokai daugiau žmonių nei diskutuojant visai grupei. Šį metodą galima taikyti kartu su sąvokų žemėlapiu metodu.

Ugdomos kompetencijos

- *Asmeninė:* pažįsta save ir remiasi savo stipriosiomis savybėmis, valdo emocijas bei jausmus.
- *Socialinė:* atsakingai veikia siekdamas bendrų tikslų, pozityviai bendrauja, geba dirbti mažose ir didesnėse grupėse.
- *Komunikavimo:* randa informaciją, ją atrenka, apibendrina ir perteikia kitiems, bendrauja atsižvelgdamas į temą, tikslą, adresatą ir situaciją.
- *Mokėjimo mokytis:* išaiškina neaiškias vietas, apibendrina, ieško ryšių ir susieja, suvokia įvairių temos aspektų santykius, vertina kitų darbą.

„Žinau – noriu žinoti – išmokau“ metodas. Susideda iš klausimų „Ką mes žinome?“, „Ką norime sužinoti?“ ir „Ką mes išmokome?“ (pagal Ogle, 1986) ir gali būti naudojamas vieną pamoką arba pritaikomas projektiniams darbams, trunkantiems kelias ir daugiau pamokų. Popieriaus lapas padalijamas į tris plačias skiltis:

Ką mes žinome?	Ką norime sužinoti?	Ką mes išmokome?

2 lentelė. Metodas „žinau – noriu žinoti – išmokau“

Paskelbus temą, mėginama išsiaiškinti, ką mokiniai ta tema žino. Diskutuojama tol, kol pavyksta išsiaiškinti pagrindinius faktus, dėl kurių nekyla abejonų (pildoma pirma lentelės skiltis). Kilusios abejonės ir klausimai nagrinėjama tema užrašomi antroje skiltyje. Su mokiniais aptariama, kaip ir kur galima rasti atsakymus į iškilius klausimus (kokiose knygose ar periodiniuose leidiniuose, kituose informacijos šaltiniuose – kokiuose, kaip juos rasti, kaip prie jų prieiti, kaip teirautis, kaip užsirašyti ir pan.). Išsiaiškinus pamokos temą, pereinama prie trečiosios skilties „Ką mes išmokome?“ Mokiniai užrašo atsakymus į savo klausimus, pagrindinius per pamoką išmoktus dalykus, kitą įdomią ir vertingą informaciją. Apibendrinant mokinių atsakymus trečią dalį galima pildyti ir lentoje (tuomet visa klasė gali palyginti, kiek žinojo ir kiek išmoko, rasti atsakymus kilusioms abejonėms. Būtina nuspręsti, ką daryti su likusiais neatsakytais klausimais. Pavyzdžiui, jais galima pradėti kitą „žinau – noriu žinoti – išmokau“ ciklą.

Ugdomos kompetencijos

- *Asmeninė:* pažįsta save ir remiasi savo stipriosiomis savybėmis.
- *Komunikavimo:* apibendrina ir perteikia mintis, informaciją, bendrauja atsižvelgdamas į temą, tikslą, adresatą ir situaciją.
- *Mokėjimo mokytis:* išaiškina neaiškias vietas, apibendrina, ieško ryšių, formuluoja išvadą, įsivertina, vertina kitų darbą.
- *Iniciatyvumo ir kūrybingumo:* kuria naujas idėjas, kūrybiškai mąsto.

Susiliejančio ugdymo metodas. Mokymas atsižvelgiant į intelektualinius, jausminius ir psichomotorinius aspektus. Mokydamiesi technologijų vaikai ne tik veikia ir mąsto, bet ir susiduria

su savo jausmais ir kūno reakcijomis ir mokosi pažinti save. Šis metodas apima mokinių dalykinius ir asmeninius interesus. Pagrindiniai principai:

1. Požiūris į žmogų. Susiliejančio ugdymo procese kiekvienas asmuo laikomas unikaliu. Mokymosi ir ugdymo dėka vis labiau atskleidžiamos jo gerosios savybės ir žmogus jomis naudojasi savo, kitų žmonių ir visuomenės labui. Kiekvienas žmogus gali duoti visuomenei kažką unikalaus.

2. Su kiekvienu žmogumi privaloma elgtis pagarbiai, kad jam būtų sudaryta galimybė augti.

3. Atsakomybė ir vertybės. Atsakomybės ugdymas yra labai svarbus susiliejančio ugdymo procese. Tai ugdymas, grindžiamas mokyklos vertybėmis. Mokytojo uždavinys – išsiaiškinti ir padėti mokiniams suvokti, kodėl mokyklos vertybės yra svarbios, ką mokyklos vertybės reiškia teoriškai ir praktiškai. Pažymėtina, kad į vertybes privaloma žiūrėti rimtai, jas apmąstyti ir jomis vadovautis.

4. Ugdymas, grindžiamas principu „mokytis – tai atrasti“. Veikia ir problemų pateikimo būdus, ir darbo metodus.

- Dalį laiko mokytojas turi skirti dalykinei medžiagai apžvelgti, naujoms sąvokoms išsiaiškinti, pavyzdžiams parinkti ir pan. Kiek laiko tai truks, priklauso nuo dalyko, mokinių amžiaus, mokytojo galimybių ir kt.

- Nemažai laiko skiriama problemoms spręsti individualiai ir grupėse. Dažniausiai grupių dydis priklauso nuo užduočių tipo bei darbo tikslų ir varijuoja nuo dviejų iki šešių narių.

- Grupėse nariai skatinami dalytis savo patirtimi, keistis nuomonėmis ir išgyvenimais, patirtais dirbant su tam tikra problema. Toks dalijimasis paprastai aiškiai skiriasi nuo dalykiškų ir principinių diskusijų. Kalbantis grupėje ir visoje klasėje, svarbūs šie dalykai: kiekvienas yra laisvas pasakyti tiek, kiek jis pats nori ir jaučiasi saugus, bet mokiniams neleidžiama vieniems kitų apibūdinti. Šis reikalavimas grindžiamas tuo, kad santykių su kitu (kitais) atžvilgiu yra svarbu išsiaiškinti savo paties reakcijas ir pajusti atsakomybę už savo reagavimą. Tai galima išmokti tik įsisąmoninant, kas vyksta, susidūrus su kitu žmogumi. Apibūdinant kitus nieko neišmokstama. Atskleidžiant save, pajuntama didesnė atsakomybė ir įsisąmoninami jausmai, kylantys santykiams klostantis vienaip ar kitaip. Tai gali atverti kelius kontaktui, o apibūdinimas tik trukdo jį užmegzti.

Susiliejančio ugdymo pavyzdys. Siuvinimas. Susipažinimas su siuvimo mašina

1. Prisistatymas.

2. Grupių sudarymas: išdalijamos kortelės su skirtingais paveikslėliais. Mokiniai, gavę vienodais paveikslėlius, sudaro tą pačią grupę. Susiskirsčius grupėmis išdėstoma darbo esmė ir galutinis tikslas – mokėjimas saugiai dirbti siuvamąją mašiną, išmanyti siuvamosios mašinos dalis ir veikimą.

3. Lūkesčiai. Mokiniams susėdus, išdėstomos taisyklės, padedančios suprasti, kokio darbo mokytojas iš jų tikisi:

- visos idėjos yra geros;
- reikia gerbti vienas kitą;
- kalbama tik po vieną;
- aktyviai klausomasi vieni kitų.

Galima paprašyti mokinių prisidėti prie taisyklių kūrimo: vaikai paprastai noriai teikia pasiūlymus, į kuriuos mokytojas turi atsižvelgti, išklausti ir bendru sprendimu priimti.

4. Supažindinimas su pamokos tema. Mokiniai supažindinami su saugaus darbo siuvamąją mašiną taisyklėmis, siuvamosios mašinos dalimis, veikimu. Mokytojas pasitikrina, ar mokiniai suprato temą.

5. Medžiagos įtvirtinimas. Taikant bendradarbiavimo metodą, mokiniai, susėdę grupėmis, turi per 5 min. teisingai surašyti siuvamosios mašinos dalis. Kiekviena grupė išsirenka atstovą, kuris perskaito atsakymus.

6. Paskatinimas. Pirmieji, teisingai surašę detales, gauna balus kaupiamajam vertinimui. Žinios apibendrinamos. Pagiriami visi mokiniai, aktyviai dalyvavę pamokoje.

Ugdomos kompetencijos

- *Asmeninė*: pažįsta save ir remiasi savo stipriosiomis savybėmis, valdo emocijas ir jausmus.
- *Socialinė*: pozityviai bendrauja, geba dirbti mažose ir didesnėse grupėse, atsakingai veikia siekdamas bendrų tikslų.
- *Komunikavimo*: randa informacijos, ją atrenka, apibendrina ir perteikia kitiems, bendrauja atsižvelgdamas į temą, tikslą, adresatą ir situaciją, geba dirbti grupėje.
- *Mokėjimo mokytis*: išaiškina neaiškias vietas, apibendrina, ieško ryšių ir susieja, suvokia įvairių temos aspektų santykius, vertina kitų darbą.

6.2. Asmeninės kompetencijos pažangos vertinimas

Veiksmingos pamokos žingsniai (vertinimas). Leidinyje *Reading 44: A Core Reading Framework* apžvelgti veiksmingos pamokos žingsniai, įtraukiant vertinimą į visas pamokos veiklas. Mokytojas visą laiką stebi, kaip mokiniai dalyvauja pamokoje.

1. Pristatykite mokiniams temą ar mokymosi strategiją ir paaiškinkite, kodėl nusprendėte to mokyti.

2. Pademonstruokite ir išsamiai paaiškinkite pasirinktą strategiją.

3. Paraginkite mokinius įsitraukti į strategijos apmąstymą ir atidžiai stebėkite jų reakcijas. Išsiaiškinkite visus rūpimus klausimus.

4. Skirkite savarankiškų užduočių, susijusių su pasirinkta mokymosi strategija.

5. Kol mokiniai dirba savarankiškai, stebėkite ir komentuokite jų darbą.

6. Pasiremkit šiais pastebėjimais grįsdami tolesnį mokymą.

Pamokose mokiniams skiriamos užduotys, kurias iš pradžių padeda įveikti mokytojas, o vėliau – savarankiškai. Mokytojas stebi, kiek įsitraukęs į pamoką kiekvienas mokinis ir kaupia žinias apie jų gebėjimą atsakyti žodžiu ar raštu.

Ugdant mokinių asmeninę kompetenciją ir vertinant jos augimą labai svarbu atsakyti į mokinio klausimus, taip pat formuluoti klausimus taip, kad jie parodytų, ką mokinis daro gerai, o ne akcentuoti klaidas, ir užmegzti įkvepiantį dialogą, tampantį ciklo „vertinimas-pamoka-mokymas-vertinimas“ ašimi.

Ugdyti individualią atsakomybę galima taikant įvairius vertinimo būdus:

a) pateikti individualius testus kiekvienam mokiniui;

b) pakviesti pristatyti ar atsiskaityti už grupės darbą bet kurį vieną narį pasirinktinai.

c) įvertinti kiekvieną grupės narį atskirai, o grupės vertinimą apskaičiuoti pagal narių įvertinimo vidurkius.

Savęs vertinimo schemas turi būti keičiamos kitomis vertinimo priemonėmis, kad neatsirastų monotonijos. Įvairiose į(si)vertinimo schemose galima remtis asmeninės kompetencijos pažangos vertinimo⁵ lygiais (3 lentelė).

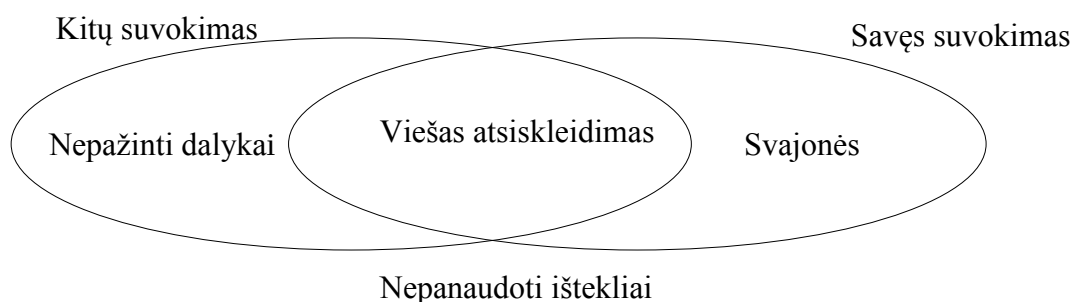
⁵ „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“.

Pirmieji žingsniai	Einama teisinga kryptimi	Jau arti tikslo	Įgyjama kompetencija	Dar labiau tobulėjama
Padedamas bando pažinti savo asmenines savybes.	Atpažįsta savo stipriąsias ir silpnąsias puses.	Pažįsta save ir bando pasinaudoti savo stipriosiomis savybėmis.	Pažįsta save ir remiasi savo stipriosiomis savybėmis.	Kryptingai tobulina savo asmenines savybes.
Padedamas išsikelia nesudėtingus tikslus ir bando juos įgyvendinti.	Bando siekti tikslų, dažniausiai pasitiki savo jėgomis.	Siekia tikslų, pasitiki savo jėgomis.	Atsižvelgdamas į situaciją įvertina savo jėgas, priima iššūkius. Kryptingai siekia tikslų.	Pasitiki savimi neįprastose situacijose. Pasirenka tinkamas strategijas savo tikslams pasiekti.
Padedamas pozityviai vertina save ir savo pasiekimus. Stengiasi laikytis duoto žodžio.	Pozityviai vertina save ir savo pasiekimus. Dažniausiai laikosi duoto žodžio.	Džiaugiasi savo pasiekimais. Laikosi duoto žodžio.	Didžiuojasi savo tapatybe ir pasiekimais. Laikosi duoto žodžio.	Sudėtingose situacijose nepraranda savigarbos, elgiasi oriai ir atsakingai.
Padedamas bando pažinti savo emocijas ir jausmus bei tinkamai juos reikšti.	Pažįsta savo jausmus ir emocijas ir stengiasi juos valdyti. Ieško ir priima emocinį bendraamžių palaikymą.	Dažniausiai valdo savo emocijas ir jausmus. Stengiasi užmegzti draugiškus santykius su bendraamžiais.	Valdo emocijas ir jausmus. Užmezga ir palaiko draugiškus santykius su skirtingo amžiaus žmonėmis.	Sudėtingose situacijose valdo savo emocijas ir jausmus.
Laikosi elementarių sveikos gyvensenos ir saugaus elgesio taisyklių.	Bando sveikos gyvensenos principus pritaikyti praktiškai ir saugiai elgtis.	Dažniausiai laikosi sveikos gyvensenos ir saugaus elgesio principų, stengiasi atsispirti neigiamai įtakai.	Sveikai gyvena ir saugiai elgiasi, atsispiria neigiamai įtakai.	Rūpinasi kitų sveikata ir saugumu.

3 lentelė. Asmeninės kompetencijos vertinimas.

Savianalizė. Svarbiausias dalykas – savęs pažinimas (savęs suvokimas, pasitikėjimas savimi, savirealizacija mokantis). Tikėtina, kad daugiausia pasiekama bus tuomet, kai mokinio „aš“ sutaps su tuo, koks jis pasirodo viešai, t. y. pamokose. Easenas (1985) siūlo atskirti ypatybes, kurias laikome savo dalimi (įvaizdis), ir tas, kurias mums priskiria kiti žmonės, remdamiesi stebėjimais ir bendravimu. Taikant Easeno modelį, galima išskirti:

- viešą atsiskleidimą – tas savybes, kurias išreiškiame ir kurias pastebi kiti;
- mažai pažįstamus savo bruožus – kitų matomus asmenybės aspektus, kurių patys nesuvokiame;
- savo svajones – tuos asmenybės aspektus, kuriuos žinome esant arba norėtume turėti;
- nepanaudotus vidinius resursus – pačių dar nežinomas galias.

9 pav. Suvokti ir nesuvokti savojo „aš“ aspektai.

Duomenys ir refleksija. Mokiniam pateikiama refleksijos užduotis, kurios tikslas – išnagrinėti savąjį „aš“ (pvz., „Apmąstykite savo dalyvavimą pamokoje. Pasistenkite išskirti ryškiausius pamokoje atsiskleidusius savo asmenybės bruožus“).

1. Svajonės (tai, ką norėtumėte išsiugdyti)	1. 2. 3.
2. Nepažinti dalykai (tai, ko dažnai nesuvokiame savyje esant)	1. 2. 3.
3. Viešas atsiskleidimas (tai, kas rodoma viešai)	1. 2. 3.
4. Nepanaudoti resursai (tai, ką galėtume savyje turėti)	1. 2. 3.

4 lentelė. Asmenybės bruožų atskleidimas.

Pravartu šį pratimą duoti atlikti dviese. Tai mokiniams padės geriau save suvokti, leis pasidalyti supratimu ir paaiškinti, o sykiu – vienam kitą palaikyti.

Mokinio vardas / grupės pavadinimas	Taip	Iš dalies	Ne
Pasitikėjau savo jėgomis			
Tikėjau, kad užduotį atliksiu sėkmingai			
Siekiu tarpusavio supratimo			
Dirbau ir elgiausi saugiai			
Saugojau bei kūriau sveiką ir saugią aplinką			
Tinkamai reagavau į kitų emocijas			
Išsakiau savo nuomonę			

5 lentelė. Asmeninės kompetencijos vertinimas.

Asmeninės kompetencijos pažangai vertinti sudaromos vertinimo / įsivertinimo lentelės (pvz., 5 lentelė), taikomi „voratinklio“ (1 pavyzdys) ir „žvaigždės“ (2 pavyzdys) metodai. Lentelės horizontaliose grafose ir „tinklo“ bei „voratinklio“ kampuose, susitarus su mokiniiais ir atsižvelgiant į pamokos tikslus, uždavinius, veiklos pobūdį galima užrašyti įvairius asmeninės kompetencijos ugdymą parodančius kriterijus pagal 3 lentelę „Asmeninės kompetencijos vertinimas“ (žr. 91 psl.) ir 6 lentelę „Asmeninės kompetencijos vertinimo kriterijai“.

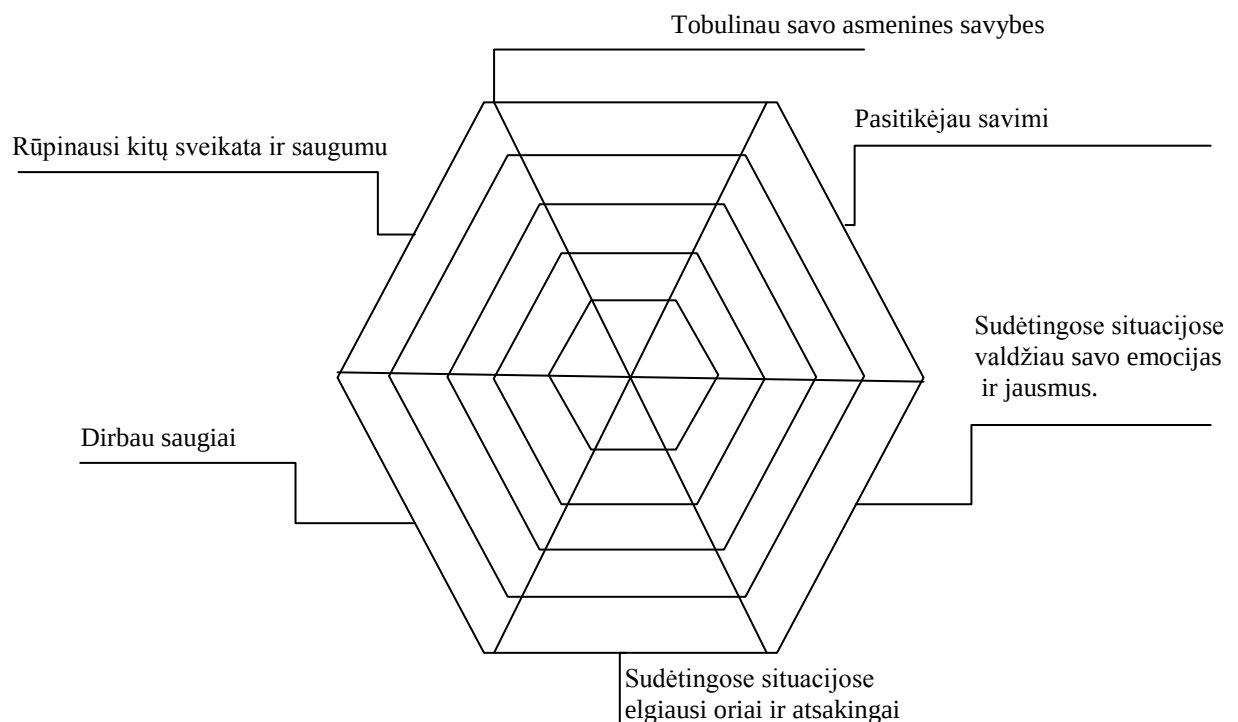
Pasiekimų lygis vertinimo kriterijai	Pirmieji žingsniai	Jau arti tikslo	Dar labiau tobulėjama
Siekis suvokti ir pažinti save	Suvokia savo individualumą, kūną, jausmus; jeigu yra skatinamas, stengiasi vengti rizikos, būti ištvermingas; žino aktyvios fizinės veiklos svarbą, bet veikia tik sudomintas; pripažįsta, kad reikia saugoti savo ir kitų sveikatą, bet elgiasi pasyviai.	Žino, kodėl svarbu stebėti ir suvokti savo augimą; žino, kad sveikata yra vertybė, ir jaučia atsakomybę už ją; žino pagrindinius fizinius poreikius; dažniausiai saugo savo ir kitų sveikatą; pripažįsta, kad aplinka turi įtakos žmogaus sveikatai, o žmogaus veiksmai – aplinkai.	Stebi ir suvokia save: kūną, jausmus, savo sveikatos būklę; yra įsitikinęs, kad sveikata yra vertybė ir priklauso nuo asmeninių pastangų; suvokia pagrindinius asmeninius fizinius bei dvasinius poreikius; saugo savo ir kitų sveikatą, kuria saugią aplinką; suvokia aplinkos (gyvosios ir negyvosios gamtos) ir žmogaus sąveiką.
Saviugdai tinkamų priemonių numatymas	Sunkiai įsivaizduoja, kas galėtų padėti augti sveikam ir stipriam, reikia aiškinti pavyzdžiais; bando įvertinti galimus pavojus sveikatai, bet ne visada pasirenka tinkamus sprendimo būdus; ne visada rūpinasi savo sveikata, reikia prie to pratinti; ne visada numato, kaip elgtis saugiai.	Žino, kas trukdo ir kas galėtų padėti augti sveikam ir stipriam; dažniausiai pasirenka sveiką ir saugią aplinką bei priemones; žino, kur, kada ir kaip kreiptis pagalbos iš tikrų pavojų; stengiasi ugdytis sveikos gyvensenos įpročius.	Aiškiai supranta, kas trukdo ir padeda augti sveikam ir stipriam; geba pasirinkti sveiką ir saugią aplinką, ją tausoti; tikslingai taiko sveikos gyvensenos principus; suvokia sveikos gyvensenos svarbą ir geba pasirinkti tinkamus būdus ir priemones tikslui pasiekti.
Saugus elgesys	Retai dalyvauja sveikatos stiprinimo veikloje; padedamas planuoja dienos režimą; žino kai kurias saugaus elgesio taisykles; probleminėse situacijose tik paragintas bando ieškoti išeities; stengiasi suprasti, kodėl reikia rūpintis savo ir aplinkinių žmonių sveikata, bet reikia pagalbos ir kontrolės atsispirti neigiamam aplinkos poveikiui.	Žino, kad sveikatos būklė priklauso nuo asmeninių pastangų; dalyvauja sveikatos stiprinimo veikloje; laikosi saugaus elgesio taisyklių; laikosi dienos režimo; stengiasi spręsti problemines situacijas (rūpinasi savo artimųjų sveikata, pagal galimybes jiems padeda, guodžia, slaugo).	Vengia ir netoleruoja žalingų įpročių; siekia kurti sveiką ir saugią aplinką, tausoti gamtą; sveikai gyvena (laikosi asmens higienos, tinkamai maitinasi, aktyviai juda ir veikia, pailsi, nusiramina, vengia susižalojimų ir traumų); aktyviai dalyvauja sveikatos stiprinimo veikloje; konstruktyviai sprendžia problemas, moka elgtis iš tikrų pavojų, nelaimei.
Palankių ir	Nedrąsiai dalijasi	Žino, kaip galima	Analizuoja, suvokia savo

nepalankių veiksnių įvertinimas	mintimis apie save; pasyviai dalyvauja pokalbiuose, diskusijose apie būdus ir priemones sveikatai stiprinti; pritaria požiūriui, kad yra svarbu sveikai gyventi; išklauso vyresniųjų pastabas apie saugų elgesį, bet ne visada į jas atsižvelgia.	saugoti, puoselėti ir stiprinti savo ir kitų sveikatą; diskutuoja su kitais apie būdus ir priemones sveikatai stiprinti; numato, kaip tobulinti sveiką gyvenseną; apmąsto vyresniųjų pastabas, patarimus, apmąsto savo poelgius, polinkius, įpročius.	ir kitų sveikatos būklę, jos saugojimo ir stiprinimo būdus; apmąsto savo poelgius ir vyresniųjų pastabas, įspėjimus dėl saugaus elgesio, į juos atsižvelgia ir pataria kitiems.
---------------------------------------	---	--	--

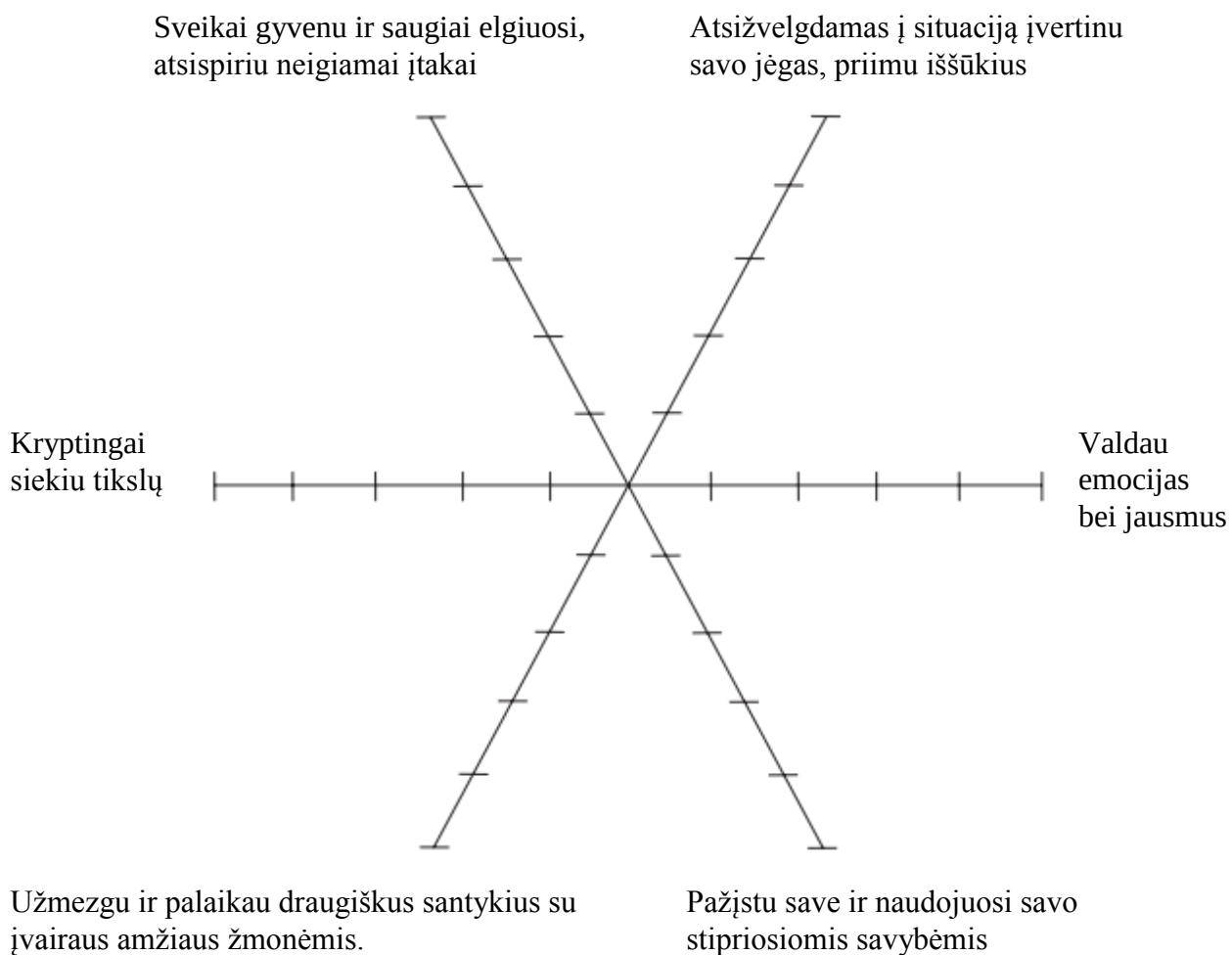
6 lentelė. Asmeninės kompetencijos vertinimo kriterijai

1 pavyzdys. Įsivertinimo metodas „voratinklis“.

Voratinklio kampuose galima įrašyti įvairius kriterijus, atsižvelgiant į pamokos tikslus, uždavinius, veiklos pobūdį, grupės / komandos dydį ir panašiai. Pavyzdžiui:

2 pavyzdys. Įsivertinimo metodas „žvaigždė“.

6.3. Informacijos šaltiniai

1. Hargreaves. *Mokymasis žinių visuomenėje. Švietimo nesaugumo amžiuje*. Vilnius: Homo liber, 2008.
2. *Aktyvaus mokymosi metodai. Mokytojo knyga*. Vilnius: Garnelis, 1988.
3. *Aktyvūs mokymo(si) metodai*. Prieiga internete: <http://www.mokslai.lt/referatai/referatas/aktyvus-mokymo-si-metodai-puslapis10.html> (žiūrėta 2012-12-30).
4. Bennett, C. Rolheiser-Bennett, L. Stevahn. *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis, 2000.
5. C. Charlton. *Neformaliojo vertinimo strategijos. Kaip formuluoti klausimus, stebėti mokinius ir planuoti pamokas, kad jos skatintų tinkamai suvokti tekstą*. Vilnius: Tyto Alba, 2007.
6. G. Butkienė, A. Kepalaitė. *Mokymasis ir asmenybės brendimas. Pedagoginis psichologinis įvadas studentams, mokytojams, tėvams*. Vilnius: Margi raštai, 1996.
7. Konceptijų žemėlapiai. Prieiga internete: <http://www.ir.mb.vu.lt/temos-suvokimas> (žiūrėta 2013-01-02).
8. M. J. Belcheir *What predicts perceived gains in learning and in satisfaction?* ERIC Report, 2001 m. gegužė, p. 480–921.
9. M. Teresevičienė, G. Gedvilienė. *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis, 1999.
10. *Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos*. Parengė projekto dalyviai. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2010.
11. N. M. Grendstad. *Mokytis – tai atrasti*. Vilnius: Margi raštai, 1996.
12. P. Easen. *Making School-centred INSED Work*. London: Croom Helm, 1985.
13. Projekto „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“ metodinė medžiaga. Vilnius: UAB „Idea Mecca“, 2010.
14. R. I. Arends. *Mokomės mokytis*. Vilnius: Margi raštai, 2008.
15. S. Cowley. *Mokymo klinika*. Vilnius: Tyto alba, 2007.
16. *Sąvokų žemėlapis konstravimas*. Prieiga internete: http://lt.wikipedia.org/wiki/Koncepcij%C5%B3_%C5%BEem%C4%97lapis (žiūrėta 2013-01-02).
17. *Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas*. Metodinė medžiaga pedagogams, psichologams, socialiniams pedagogams, socialiniams darbuotojams ir kitiems specialistams, dirbantiems su vaikais ir paaugliais. Vilnius: Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2009. Prieiga internete: http://www.ntakd.lt/files/informacine_medzega/7-Vaiku_igudziai.pdf (žiūrėta 2013-01-03).